

Tardor 2013

Democràcia com a problema, democràcia com a solució

Joan Subirats

Catedràtic de Ciència Política i investigador del Institut de Govern i de Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona

L'erosió en la credibilitat i el descens en la legitimitat dels poders públics no són temes nous. Les institucions dels països europeus tenen creixents dificultats ja no per controlar, sinó simplement per respondre a dinàmiques econòmiques que sembla que els desborden cada cop més. Davant d'això, l'economia se'ns presenta com naturalitzada, allunyant-se del que serien les necessitats humanes. Els efectes sobre la vida de la gent són molt significatius. Els poders públics s'aferren obstinadament a sortides ortodoxes tractant de satisfer així les exigències dels mercats, fins al punt de modificar urgentment constitucions. Mentrestant, les enquestes mostren el rebuig social a aquesta dependència i exigeixen canvis en la manera de decidir, de ser representats, d'organitzar la vida política. Sembla que estem passant del conflicte social que buscava resposta a les institucions a un conflicte social que entén que el problema està també en aquestes institucions. I què, per tant, no hi ha resposta sense transformar també el propi sistema democràtic. Teníem conflicte social sense respostes adequades en l'àmbit polític. Ara tenim conflicte social i conflicte polític. La política ha anat passant de ser vista com a part de la solució a convertir-se en part del problema.

El cert és que molts dels paràmetres en què s'inscrivien les institucions de la democràcia representativa han canviat substancialment. Les bases liberals de partida van anar modificant-se (democratitzant-se) en una línia que va permetre obrir oportunitats d'accés a sectors que no estaven " inscrits " en els moments inicials. Les institucions del liberalisme es fonamentaven en una relació subsidiària en relació a les exigències de l'ordre econòmic liberal. En aquest disseny, les possibilitats de participació es circumscriuïen, com sabem, a aquells considerats plenament com a ciutadans, és a dir, propietaris, i els llindars de renda variaven en relació a les forces polítiques, més conservadores, més liberals, que ocupaven alternativament les institucions. La preocupació per la participació no formava part de les preocupacions de les institucions. Parlar de democràcia en aquella època era referir-se a un anhel revolucionari, certament contradictori amb la lògica institucional imperant, ja que bàsicament, parlar de democràcia era parlar d'igualtat.

La mateixa transformació del sistema econòmic va anar acompanyada, no sense tensions, de la transformació democratitzadora del sistema polític. Podríem dir que a l'Europa Occidental, després dels aclaparadors protagonismes populars en els desenllaços de les grans guerres, s'aconsegueix arribar a cotes desconegudes de democratització política i, no per casualitat, de participació social en els beneficis del creixement econòmic en forma de polítiques socials a partir de 1945. Com mostra bé el recent documental de Ken Loach "El espíritu del 45", democratització i redistribució apareixen novament connectades. Aquest model, en què coincidien àmbit territorial de l'Estat, població subjecta a la seva sobirania, sistema de

producció de masses, mercat d'intercanvi econòmic i regles que fixaven relacions de tota mena, des d'una lògica de participació ciutadana, va adquirir dimensions de model canònic pel sistema democràtic.

Sabem bé que moltes coses han canviat en els darrers anys. Els principals paràmetres que van servir de base a la societat industrial van quedant enrere. I molts dels instruments d'anàlisi que servien per entendre les transformacions de l'Estat liberal a l'Estat fordista i keynesià de benestar ja no ens serveixen. El mercat i el poder econòmic s'han globalitzat, mentre les institucions polítiques i el poder que d'elles emana segueixen en bona part ancorats al territori. I és en aquest territori on els problemes que generen la mundialització econòmica i els processos d'individualització es manifesten. És en aquest nou context en què hem de situar el debat sobre els possibles dèficits de la democràcia representativa. Relacionant canvis en el sistema polític amb canvis en les formes de vida i de treball. I això no s'acostuma a fer. Es discuteix de la salut de la democràcia com si aquesta fos una cosa ja aconseguida per sempre. I afegiríem encara: com si tots entenguéssim el mateix quan parlem de democràcia. No és fàcil endinsar-se en el debat sobre la democràcia sense aclarir-nos sobre a què ens estem referint. Acceptem que ha d'haver unes regles mínimes sobre les quals fonamentar un exercici democràtic, però sabent que l'existència d'aquestes regles no implica que s'aconsegueixin les finalitats que des de sempre han inspirat la lluita per la democratització. És a dir, la igualtat no només jurídica sinó també social i econòmica.

El canvi d'època està provocant una gran pèrdua en la capacitat ciutadana d'influir en l'acció de govern, tot i que es mantinguin molts dels elements formals de la condició de ciutadà en un Estat democràtic. I amb aquest creixent desapoderament de la capacitat popular de condicionar les decisions es perd bona part de la legitimitat d'una democràcia que només manté obertes les portes dels ritus formals. Els poders públics són cada vegada menys capaços de condicionar l'activitat econòmico-financera, i en canvi les corporacions segueixen pressionant unes institucions amb cada vegada menys mecanismes per equilibrar aquest joc. Els regulats han passat a condicionar, i a vegades capturar, als reguladors.

Està arribant el moment en què reivindicar que la nostra vida política sigui democràtica, pot convertir-se en un acte quasi insurreccional. En un acte revolucionari. Tornaríem així a l'època en què un demòcrata era un perillós activista al que s'havia de controlar i vigilar de prop. La degradació del funcionament del sistema (el caixer del partit del govern amb milions a Suïssa, el principal partit de l'oposició amb els ERO a Andalusia, a Catalunya la seu de CDC embargada pel cas Palau,...), el cansament col·lectiu sobre com funciona la cosa pública (distància entre promeses i realitat, ús compulsiu de la mentida, no reconeixement dels errors propis), i la sensació general d'esgotament del model, està conduint a un carreró sense sortida. ¿Podem imaginar un procés de regeneració des de dins?. No es veuen símptomes de catarsi en els partits centrals del sistema. Més aviat, tracten de seguir sent centrals, atacant-se entre ells, per així sostenir-se mútuament. ¿És possible que des d'Europa se'ns obligui?. No crec que el model de construcció europea, allunyat de les complexitats internes de cada membre del club, i interessat només en què el mercat funcioni, ofereixi ara per ara esperança de redempció. Què ens queda?. La revolució.

Quina revolució?. Una revolució pacífica, que exigeixi que les coses funcionin com haurien de funcionar. O sigui, una revolució conservadora, en el sentit de recuperadora d'ideals fundacionals, però també trencadora, perquè pot fer augmentar la consciència que des dels motlles actuals aquest canvi no és possible. Com bé diu Emmanuel Rodríguez en el seu lúcid llibre , " Hipòtesi Democràcia" (Ed. Traficantes de Sueños), imaginar que els Estats-nació actuals puguin novament recuperar legitimitat democràtica a partir de l'augment de despesa pública i, per tant , de la seva capacitat de redistribució, amb la manera de funcionar actual del capitalisme financer globalitzat, és totalment il·lusori. Han de canviar-se els esquemes a escala europea, i treballar mentrestant per propiciar espais i experiències que corresponguin a les lògiques de fons de l'aspiració democràtica (no centrades només en votar cada cert temps, o en triar entre opcions partidistes en competència, sinó també en dinamitzar formes de convivència i consum diferents, xarxes de solidaritat i reciprocitat davant la desposseïó social, experiències de finances i d'economia social i cooperativa, ...).

Les institucions democràtiques semblen estar capturades. L'Estat reconeix que una gran part dels més de 50.000 milions gastats en ajudes a la banca, s'han perdut definitivament. El deute és innegociable, però la vida i la dignitat de les persones si que ho és. Veiem com el que eren garanties per a l'exercici de la democràcia per part de tots, s'han acabat convertint molts cops en privilegis en mans de polítics aforats i blindats davant les mancances socials. Es desatenen demandes que gaudeixen d'ampli suport social i polític, com la que expressa el dret a decidir a Catalunya, utilitzant la sobirania democràtica des del govern de l'Estat precisament com a barrera per a l'exercici d'aquest dret. El problema que tenim no deriva només dels que manen, i no es resol per tant, canviant-los simplement per altres. No podem tampoc tornar enrere. Les coses ja no seran com eren.

Ser demòcrata avui és exigir que la gent pugui decidir més directament. Ser demòcrata avui és vetllar perquè la prioritat de l'actuació dels poders públics sigui la justícia social, l'autonomia personal i el reconeixement de la diversitat. Ser demòcrata avui és considerar que el públic no s'esgota en allò institucional, i que tots tenim la responsabilitat de defensar el que és públic com l'expressió dels interessos col·lectius. Ser demòcrata avui és desconfiar del poder i de qui l'ocupen en nom de tots, però desconfiar també dels mecanismes que el mateix poder afirma utilitzar per evitar abusos. Ser demòcrata avui és no delegar les responsabilitats pròpies i col·lectives, i defensar directament el que considerem com a béns comuns. Ser demòcrata avui és exigir que es compleixi la llei. Ser demòcrata avui és novament ser revolucionari.

Notes

Aquest article refon textos anteriorment difosos en mitjans periodístics pel propi autor

